

İLETİŞİMİN 100 YILLIK ÇINARI: HIFZI TOPUZ... THE WISE MASTER OF COMMUNICATION: HIFZI TOPUZ...

Prof. Dr. Aysel AZİZ

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İletişim Fakültesi
ORCID: 0000-0002-7965-5477, aysel.aziz@yeniyuzyil.edu.tr

ÖZ

Hıfzı Topuz, 100 yıla sığdırdığı dolu dolu yaşamı boyunca Türk basınına yaptığı katkılar, gençlere yönelik yol göstericiliği ve yazdığı kitaplarla adeta bir simge olmuştur. Uzun yıllar görev yaptığı UNESCO'da edindiği deneyimi, Türkiye'ye döndükten sonra basın alanına çok verimli şekilde yansıtmış, basın sektöründe kalıcı izler bırakmayı başarmıştır. Hıfzı Topuz'un Türk akademik hayatına katkıları da yadsınamaz. Kuruluşuna öncülük ettiği fakülteler yıllardır Türk basınına önemli isimler kazandırmaktadır. İletişim Araştırmaları Derneği'nin (İLAD) kurulması fikri ve oluşumu tamamen Hıfzı Topuz'un eseridir. Ayrıca, UNESCO'da çalıştığı dönemde gittiği Afrika ülkelerinde edindiği izlenimleri konu alan kitapları da çok değerlidir. Bu çalışmada, Hıfzı Topuz'un basın dünyasındaki yeri ve Türk basın tarihine yaptığı katkılar, anıların ışığında kaleme alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Hıfzı Topuz, UNESCO, Basın tarihi

ABSTRACT

Hıfzı Topuz has become a symbol through his eventful life spanning a hundred years, making significant contributions to the Turkish press, providing guidance to the youth, and becoming an icon through his written works. The experience he gained during his extensive service at UNESCO was effectively reflected in the field of journalism upon his return to Türkiye, leaving a lasting impact on the media sector. Hıfzı Topuz's contributions to Turkish academic life are undeniable. The faculties he pioneered have been instrumental in producing prominent figures in the Turkish press for years. The idea and formation of the Communication Research Association (İLAD) are entirely the result of Hıfzı Topuz's efforts. Additionally, his books detailing impressions from the African countries he visited during his tenure at UNESCO are highly valuable. In this study, Hıfzı Topuz's position in the world of journalism and his contributions to the history of Turkish press are documented in the light of memories.

Keywords: Hıfzı Topuz, UNESCO, Press history

1. ANILARDA HIFZI TOPUZ

Hıfzı Topuz'u anlamaya, anlatmaya nereden, nasıl başlamalı? 100 yıllık yaşamında o kadar çok şey var ki anlatılacak. Öyle bir yaşam ki sürekli çalışmak, sürekli üretmek...100 yılı dolu dolu yaşamak, hakkını vererek 100 yılı, son günlerine kadar çalışarak, üreterek yaşamak.

Hıfzı Topuz kimdi? Nasıl yaşadı? Neler yaptı? İletişim alanındaki önemi neydi? Özetleyerek vermeye çalışalım...

Hıfzı Topuz İstanbul'da doğdu ve Osmanlı sarayı ile ilişkisi olan iyi bir aileden geliyordu. İyi eğitim almıştı; Galatasaray Lisesi'nden mezun olmuş, yükseköğrenimini İstanbul Hukuk Fakültesi'nde yapmış ancak meslek olarak gazeteciliği seçmişti. Sırasıyla Akşam, Vatan, Milliyet gibi gazetelerde çalışmış, 1956 yılında ise uluslararası memur statüsünde UNESCO'da görev almıştı. Bu görev, oradan emekli oluncaya kadar 25 yıl sürdü. Bu arada Strasbourg'da gazetecilik üzerine lisansüstü çalışmalarını tamamladı. Böylece, Türk tarihinin ilk iletişim doktoralı gazeteci unvanını da aldı. Ancak kendisi o kadar alçakgönüllü idi ki Dr. unvanını kullanmak istemezdi.

Resim 1. Hıfzı Topuz Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin bir etkinliğinde

UNESCO yıllarında özellikle Afrika ülkeleri başta olmak üzere dünyanın pek çok yerinde gazetecilik eğitimleri verdi, alan çalışmaları yaptı. Basın

özgürlüğü, kamuoyunun özgürce oluşturulması; özellikle geri bırakılmış ülkelerde toplumun bilinçlendirilmesinde özgür basın varlığına inanmıştı... UNESCO'da çalıştığı süre içerisinde özgür haber dolaşımı konusunda, 3. Dünya ülkelerinde ve özellikle Kongo, Gana, Kenya, Nijerya gibi Afrika ülkelerinde gazetecilik eğitimi için yıllarca seminerler düzenlemiş; UNESCO'da adeta onların sesi olmuştu. Bu ülkelerden Kongo'da, 50 yıl sonra, 1960 yılı Haziran ayında Hıfzı Topuz'un gazetecilere verdiği eğitim unutulmamış, bu eğitimin anma yılında 95 yaşındaki Hıfzı Topuz Kongo'ya, Katanga bölgesinde Lumumbashi Üniversitesi'ndeki törene davet edilmiş ve Rektör Prof. Dr. Chabu Mumba tarafından kendisine fahri doktora unvanı verilmişti (Özbilgen, 2014).

2. İLETİŞİM EĞİTİMİNE KATKILARI

Hıfzı Topuz, bu eğitim seminerlerini verirken, aynı zamanda da bu işin yükseköğretim düzeyindeki boyutu için de Türkiye'de çalışmalarını sürdürüyordu. Ankara'da 1965 yılında eğitime başlayan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksekokulu onun girişimi ile UNESCO desteğiyle eğitim ve öğretime başladı. UNESCO'dan sürekli uzmanlar göndererek, iletişim eğitimine katkı verdi. Türkiye'de bu faaliyetler sonunda iletişim eğitimi alan üniversite mezunu öğrencilere de yardımcı olmuş, lisansüstü çalışmalarında onların Hıfzı abileri olmuştu. Bunlar arasında Prof. Dr. Korkmaz Alemdar, Prof. Dr. Raşit Kaya ile daha sonra gazetecilik mesleğinde ilerleyen Ertuğrul Özkök'ü sayabiliriz. Hıfzı Bey sadece Paris'e eğitim için gidenlere değil, benim gibi yurtdışına gitmek için burs isteyenlere de UNESCO'dan burs buluyordu. Onun kuruluşuna öncülük ettiği Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne bağlı Basın Yayın Yüksekokulu'nda asistan olmamdan sonra, Türkiye'de yeni başlayan televizyon yayınları ile ilgili eğitim ve doktora tez çalışmalarım için Londra'ya BBC'ye gitmem Hıfzı Topuz'un yardımlarıyla olmuştu. Kendisine mektupla başvurarak burs isteğinde bulunmuştum. Dostluğumuz böyle başladı. Türklerin UNESCO'daki hamisi Hıfzı Topuz idi...Yardım isteyen herkese yardımcı oluyordu...

Resim 2. Hıfzı Topuz bir etkinlikte

Hıfzı Topuz, Türkiye'ye döndükten sonra da Eskişehir Anadolu Üniversitesi başta olmak üzere, İstanbul Üniversitesi'nde, zaman zaman Ankara Üniversitesi'nde dersler verdi, konferanslara katıldı, iletişim akademisyenleriyle daha yakından tanıştı. Yurtdışında iken iletişim akademisyenleri ile yakın dostluklar kurdu. Zaman zaman onları Türkiye'ye getirerek bizlerle tanışmalarını sağladı.

3. İLAD'IN KURULUŞU

Hıfzı Topuz'un örgütlenmekonusunda da çabaları vardı. Paris'e gitmeden önce de Gazeteciler Sendikası'nda görev almıştı. UNESCO'dan emekli olup Türkiye'ye gelince yine gazete ve dergi çalışmaları oldu, ancak onun asıl yapmak istediği İstanbul ve Ankara'daki akademisyen ve sektör çalışanlarından oluşturulacak bir sivil toplum örgütü kurmaktı. Hıfzı Topuz'u asıl tanımam bu çalışmalar sırasında oldu.

Kısa adıyla İLAD olarak tanımladığımız İletişim Araştırmaları Derneği'nin kurulması fikri ve oluşumu

tamamen Hıfzı Topuz'un eseridir. Kurucu üyeleri arasında benim de yer aldığım derneğin 1989 yılında kurulmasıyla Türkiye'de ilk kez iletişim sektörü ile iletişim alanındaki akademisyenlerden oluşan bir sivil toplum örgütü yapısı oluşturuldu. Dernek ilk yıllarından başlayarak önemli toplantılara imza attı. Nordenstreng ve Hamelink gibi ünlü uluslararası iletişim uzmanlarının katıldığı konferanslar yapıldı. Bu kişiler Hıfzı Topuz'un UNESCO'da birlikte çalıştığı arkadaşlarıydı. Davet ettiğinde de bu uluslararası iletişimciler severek katılıyorlardı.

Resim 3. Hıfzı Topuz, Prof. Dr. Aysel Aziz ile birlikte

İLAD dernek olarak zaman içerisinde mali sıkıntılarla karşılaştı. Bu sıkıntıları atlatmak için projeler yapmak amacıyla devrin hükümetlerinin doğrudan ya da dolaylı yetkisinde olan projelere başvurmak gerekiyordu. Hıfzı Topuz, bunu şiddetle reddediyordu; bağımsızlığımıza, özgürlüğümüze gölge düşmesin diye... Hatta bu nedenle "Medya Gözlemevi" projemiz vardı. Türkiye'deki günlük basın incelenecek, ona göre raporlar hazırlanacak ve kamuoyu ve medya ile paylaşılacaktı. Bu Fransa'da, Paris'te yapılan bir uygulama idi. Bir

anlamda ombudsmanlık görevi gibi... Bunun için alanla ilgili sektör toplantıları yapıldı. Medyanın önemli temsilcileri ve akademisyenler katıldı. Ancak çeşitli nedenlerle fiili olarak desteklenmedi; İLAD'ın da bu konuda mali açıdan destekleyecek gücü yoktu, çünkü sürekli bir kadro gerekiyordu, kâğıt üzerinde kaldı...

Hıfzı Topuz, İLAD yöneticiliğini uzun yıllar yürüttü. 1995 yılında bir ara ben de yürüttüm, KKTC'ye Doğu Akdeniz Üniversitesi'ne gidince ayrılmak durumunda kaldım. Benden sonra birer dönem Haluk Şahin, Orhan Koloğlu başkanlık yaptılar, sonra tekrar Hıfzı Topuz başkanlık görevini aldı. İstanbul'a gelişimle aktif olarak tekrar İLAD'ın faaliyetlerine katılmaya başladım. 2013 yılında kendisi bu görevi yapamayacağını söyledi ve ilk Genel Kurul toplantısında benim tekrar başkanlık görevini almamı istedi. Kendisini kıramadım! İLAD'ın aktif başkanlığını bıraktıktan sonra İLAD'ın Onursal Başkanı olarak ölümüne kadar devam etti.

4. AFRİKA'DAKİ GAZETECİLİK EĞİTİMLERİ

Hıfzı Topuz uzun yıllar iletişim, medya, basın, gazetecilik ve UNESCO'da görevliyken sık sık gittiği Afrika hakkında, uzun yıllar yaşadığı Paris hakkında, Paris'te yaşayan ressamlar, orada tanıştığı, dostluklar kurduğu kişilerle ilgili belgesel nitelikte kitaplar kaleme aldı. Bu çalışmalardan iletişim alanıyla ilgili olanları bile Hıfzı Topuz'un ne kadar verimli bir yazar olduğunu gösteriyor. Özellikle Hıfzı Topuz'un iletişim özgürlüğünü; gazetecinin ve toplumun özgürce haber alma ve verme özgürlüğüne yaptığı önemli katkıların yer aldığı kitapları, raporları, hatta kısa, özlü makale türü çalışmaları vardır. Türkiye'de "100 Soruda Türk Basın Tarihi" zamanın önemli çalışmalarından biri olarak neredeyse başucu kitabımız olmuştur (Topuz, 1973). Ayrıca gazetecilikle ilgili -benim bildiğim-yapılan sözlük çalışmasının "Basın Sözlüğü" adıyla ilk kez Hıfzı Topuz tarafından yapıldığını kaç iletişimci biliyor? Yıllar önce aldığım ve kütüphanemde bulduğum bu çalışmanın basım yılı 1968! (Topuz, 1968).

Hıfzı Topuz, 75 yaşından sonra, bu kez kendine özgü biçim ve içerikte yazdığı romanlarına başladı. Ancak roman yazmak bir birikim işiydi. İstanbul'un köklü, iyi bir ailesinden geliyordu. Aile büyüklerinin Osmanlı sarayı ile ilişkisi vardı. Romanlarına ailesindeki fertleri anlatarak başladı. Sonra Osmanlı'nın son

dönemlerindeki olayları konu alan romanlar, daha sonra ise Cumhuriyetin ilk yıllarındaki olayları ele alan romanlar yazdı. 20 dolayında yarı belgesel, yarı roman tadında, kolay okunan, edebî benzetmelere boğulmayan eserler verdi.

İLAD'ın 2015 yılında başlattığı iletişim eğitimi akreditasyonu çalışmalarına fiilen katılmadı, ancak kendisini evine ziyarete giderek ya da telefonla sürekli bilgilendirdik. Covid-19 Küresel Salgını pek çok ilişkiyi etkilediği gibi Hıfzı Topuz ile olan yüzyüze ilişkimizi de etkiledi; giderek azaldı, ancak yine de uzaktan iletişimi sürdürdük.

Özetle; iletişim alanının Türkiye'deki duayeni Hıfzı Topuz iletişim, medya, özellikle gazetecilik eğitimi, basın özgürlüğü alanlarında gerek ülke içinde gerek Avrupa'da, özellikle UNESCO'da çalıştığı yıllarda, gerekse 3. Dünya ülkelerinde ve gelişmekte olan ülkelerde çok önemli katkılarda bulundu. Pek çok genç yetiştirdi, iletişimden başlayarak farklı alanlarda değerli eserler bıraktı. Yaşamının sonuna kadar bitmek bilmeyen bir enerji ile sürekli üretti. Kendisini insancıl yönüyle, ürettiği eserleriyle ve kurucusu olduğu İLAD'ın çalışmalarıyla sevgiyle ve saygıyla daima anacağız.

KAYNAKLAR

- Özbilgen, F. (2014). *Hıfzı Topuz'a armağan - İletişimin devrim yılları*. Hiperlink Yayınları.
- Topuz, H. (1973). *100 Soruda Türk basın tarihi*. Gerçek Yayınevi.
- Topuz, H. (1968). *Basın sözlüğü*. Yenilik Basımevi.